

УДК 657.471: 334.716

Лілія С. Поклонська

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
АНАЛІЗ ВИТРАТ НА ЗБУТ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті проведено дослідження витрат промислових підприємств, зокрема, чистого доходу від реалізації продукції, собівартості реалізованої продукції, а також витрат промислових підприємств, пов'язаних з операційною діяльністю, що не включаються до собівартості реалізованої продукції, витрат на збут, адміністративних та інших операційних витрат. Проаналізовано витрати промислових підприємств Харківського регіону.

Ключові слова: витрати, промислові підприємства, витрати на збут, маркетинг, продукція виробничо-технічного призначення.

Лилия С. Поклонская

Харьковский национальный экономический университет имени Семена Кузнеця
АНАЛИЗ ЗАТРАТ НА СБЫТ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проведено исследование таких затрат промышленных предприятий, как чистый доход от реализации продукции, себестоимость реализованной продукции, а также затрат промышленных предприятий, связанных с операционной деятельностью, которые не включаются в себестоимость реализованной продукции, расходы на сбыт, административные и другие операционные расходы. Проанализированы расходы промышленных предприятий Харьковского региона.

Ключевые слова: расходы, промышленные предприятия, расходы на сбыт, маркетинг, продукция производственно-технического назначения.

Liliia S. Poklonska

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
MARKETING COST ANALYSIS AT INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article explores the costs of industrial enterprises, in particular, net profit from product sales, sales cost, as well as the costs related to operating activities of industrial enterprises that are not included in sales cost, distribution costs, administrative and other operating expenses. Expenses of industrial enterprises of Kharkov region have been analyzed.

Keywords: costs, industrial enterprises, marketing costs, marketing, production of industrial and technical purposes.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Питання дослідження загальнопромислових витрат, елементом яких є витрати на збут, промислових підприємств останнім часом стає все більш важливим для визначення загальної суми понесених витрат та при обчисленні собівартості продукції виробничо-технічного призначення. Особливості складання загальнопромислових витрат на промислових підприємствах становлять науковий інтерес, оскільки багато питань з цього приводу залишаються нерозв'язаними [8].

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Дослідженням витрат промислових та машинобудівних підприємств займалися такі вітчизняні теоретики та практики, як: К.В. Безверхий [1, 2], А.А. Бойчук [3], О.В. Іванюта [4], О.М. Мазуренко [5], О.Л. Примаченко [8], О. М. Чупир [9], Л.В. Чуприна [10]. Проте подальшого дослідження потребує аналіз витрат на збут промислових підприємств в сучасних економічних умовах,

оскільки стан цих підприємств потребує виявлення проблем та перспектив їх розвитку за результатами дослідження.

Метою статті є проведення аналізу витрат на збут промислових підприємств Харківського регіону, що є часткою загальнопромислових витрат.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

Витрати на збут є суттєвою часткою загальнопромислових витрат і оскільки не тільки виробництво у більшій мірі маркетинг та збут є рушійною силою, що забезпечує фінансову стабільність підприємства.

У відповідності до нормативно-законодавчої літератури, а саме Положення (стандарту) бухгалтерського обліку в Україні, розглядається структура витрат підприємства, собівартість реалізованої продукції виробничо-технічного призначення, яка складається з виробничої собівартості продукції, що була реалізована протягом звітної періоду, нерозподілених постійних загальнопромислових витрат та наднормативних виробничих витрат [7].

На промислових підприємствах до виробничої собівартості продукції виробничо-технічного призначення включають: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальнопромислові та постійні розподілені загальнопромислові витрати.

Витрати промислових підприємств, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Щодо тематики дослідження формування рекламних стратегій, важливим є визначення в структурі собівартості реалізованої продукції питомо вагу та тенденції зміни витрат на збут.

Проведемо аналіз загальнопромислових витрат на промислових підприємствах машинобудівного комплексу, використовуючи методи економічного аналізу, які характеризують зміну обсягів виробничих та накладних витрат промислових підприємств машинобудівного комплексу, їх динаміку та структуру. Це дозволить виявити значення загальнопромислових витрат у складі накладних витрат й відповідно собівартості машинобудівної продукції та [4] структуру собівартості машинобудівної продукції в розрізі елементів витрат.

Головним напрямом є визначення показників динаміки собівартості готової продукції, накладних витрат, а саме, витрат на збут, адміністративних витрат, інших операційних витрат на підприємствах машинобудівного комплексу Харківського регіону за період 2005-2015 рр.

З метою визначення стану маркетингової та рекламної діяльності на машинобудівних підприємствах, було обрано підприємства, які займаються виготовленням продукції виробничо-технічного призначення Харківського регіону: ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря», ПАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш», ПАТ «Електромашина», ПАТ «Харківський верстатобудівний завод», ПрАТ «Харківський завод штампів та пресформ», ПАТ Науково-виробниче підприємство «Теплоавтомат», ПАТ «Завод ім. Фрунзе», ВАТ «Куп'янський машинобудівний завод», ПАТ Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок», ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ПАТ «Завод Промв'язок», ПАТ «Вовчанський агрегатний завод», ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД», які мають позитивний фінансовий результат діяльності, здійснюють маркетингову діяльність, мають у своєму складі підрозділи, що формують маркетингову політику та стратегію.

Для аналізу використовуються дані фінансової звітності [6] за період 2005-2015 рр.

Аналіз загальноновиробничих витрат на ПАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш» приведено на табл. 1 [6].

Таблиця 1

Загальноновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	51878	65023.9	66419.9	65142	71615	77818	77818	47604	34234	27210	40762
Собівартість реалізованої продукції	43355.8	54826.4	52919.2	55674	63381	72494	72494	45191	32773	22799	33539
Адміністративні витрати	4351.4	5025.4	6171.7	9822	10088	11043	11043	8024	7925	4683	5292
Витрати на збут	1057.4	1432.6	1558.4	1876	2010	2330	2330	1777	563	1481	896
Інші операційні витрати	17338.3	27315.7	30434.4	36895	35574	24936	24936	13508	8476	16005	8164

Згідно з даними табл. 1 чистий дохід від реалізації продукції ПАТ «Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш» погіршився на 38,83% у 2012 р. порівняно з попереднім 2011 р.. Порівнюючи 2012 р. з 2013 р. значення показника погіршилось 28,09%. У 2014 р. цей показник зменшився на 20,52% у порівнянні з попереднім періодом. Це свідчить про нестабільну ситуацію на машинобудівному підприємстві.

Собівартість реалізованої продукції характеризує загальноновиробничі витрати підприємства. Цей показник зменшився у 2012 р. на 37,67%, у 2013 р. на 27,5%, у 2014 р. на 30,5% у порівнянні з попереднім роком. Це може бути пов'язано з меншою кількістю реалізованої продукції.

Адміністративні витрати теж дотримуються тенденції спаду показників за аналізований період, так у 2012 р. на 27,34%, у 2013 р. на 1,24%, у 2014 р. на 40,9% у порівнянні з попереднім роком.

Проаналізувавши затрати на збут бачимо, що у порівнянні з 2011 р. у 2012 р. цей показник зменшився на 23,76%, у 2013 р. 68,32% та у 2014 р. відповідно до попереднього року показник збільшився у 2,63 рази.

В свою чергу, інші операційні витрати у порівнянні з попереднім роком зменшились у 2012 р. на 54,17%, у 2013 р. на 37,26%, але у 2014 р. виріс на 188,82% до 16 005 тис. грн.

Аналіз загальноновиробничих витрат на ПАТ «Куп'янський машинобудівний завод» приведено на табл. 2 [6].

Таблиця 2

Загальноновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Куп'янський машинобудівний завод» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	1866.6	2300.4	2896	1696	1215	1941	2263	197	1648	1368	4653
Собівартість реалізованої продукції	2037.5	2204.8	2703	2098	349	324	2303	256	1261	1370	4054
Адміністративні витрати	333.6	347.5	357	294	286	214	328	0	300	231	361
Витрати на збут	30.7	36.1	48	54	48	46	60	0	27	18	23
Інші операційні витрати	238.2	234.2	349	324	117	323	200	1026	609	329	359

Дослідивши діяльність ПАТ «Куп'янського машинобудівного заводу» табл. 2 доцільно зробити висновок, що чистий дохід від реалізації продукції за період 2005-2007 рр. поступово зростає з 1866,6 тис. грн. – 2005 р. до 2896 тис. грн. – 2007 р. У 2008 р. цей показник різко впав до 1696 тис. грн., та продовжив падіння до 1215 тис. грн. у 2009 р. Найкращим роком для ПАТ «Куп'янського машинобудівного заводу» виходячи з

показника чистого доходу від реалізації продукції товарів, робіт, послуг був 2011 р. – 2263 тис. грн. Проте у 2015 р. він збільшився до 4653 тис. грн.

Щодо собівартості реалізованої продукції можна зробити висновок, що динаміка є негативною. З 2005-2008 рр. цей показник практично незмінний, у 2005 р. – 2037.5 тис. грн. та 2098 тис. грн. у 2008 р. 2009 р. – 349 тис. грн. та 2010 р. 324 тис. грн. характерні різким спадом виробництва та реалізації продукції ПАТ «Куп'янського машинобудівного заводу», що пов'язано зі світовою економічною кризою.

Динаміка адміністративних витрат за аналізований період 2005-2014 рр. була нестабільною, оскільки починаючи з 2008 р. 286 тис. грн. цей показник зменшується до 231 тис. грн. у 2014 р. Щодо витрат на збут, то спостерігається негативна динаміка, так у 2005 р. – 30.7 тис. грн. до 2008 р. витрати мали тенденцію росту до 54 тис. грн., проте з 2009 р. 48 тис. грн. почалось різке падіння показника до 18 тис. грн. у 2014 р., це пов'язано із зменшенням виділених коштів на просування продукції виробничо-технічного призначення.

Данні показника інші операційні витрати свідчать про їх збільшення за аналізований період з 238.2 тис. грн. у 2005 р. до 329 тис. грн. у 2014 р.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПрАТ «Харківський завод штампів та пресформ» приведено на табл. 3 [6].

Таблиця 3

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПрАТ «Харківський завод штампів та пресформ» за 2005-2014 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	3441.2	4258.7	6553	7793	7716	8022	12719	14137	14613	14949	—*
Собівартість реалізованої продукції	3087.5	3940.2	5982	6977	7276	7444	11228	12668	12847	13012	—*
Адміністративні витрати	324.7	354.7	491	507	524	649	742	766	828	939	—*
Витрати на збут	25.3	36.8	85	128	128	97	178	218	183	141	—*
Інші операційні витрати	700.3	739.6	1811	2525	3441	3359	4841	336	444	593	—*

Примітка: * — дані відсутні

За результатами аналізу табл. 3 ПрАТ «Харківський завод штампів та пресформ» показник чистого доходу від реалізації продукції за досліджуваний період 2005-2015 р. має позитивну динаміку, так у 2005 р. він становив 3441.2 тис. грн., а у 2014 р. зріс до 14949 тис. грн., тобто збільшився у 4,34 рази. Це пов'язано із збільшенням попиту на продукцію підприємства, яке займається виробництвом штампів холодного листового штампування, пресформ різного призначення і виробів будівельного, меблевого, тентового виробництва та інших виробів.

Динаміка собівартість реалізованої продукції на аналізованому підприємстві є негативною для підприємства, так у 2005 р. показник був на рівні 3087.5 тис. грн., у 2007 р. зріс до 5982 тис. грн., у 2011 р. різко збільшився до 11228 тис. грн., а у 2014 р. становив 13012 тис. грн.. З цього можна зробити висновок, що зросла кількість виробленої продукції.

Щодо адміністративних витрат, можна зробити висновок, що спостерігається наступна динаміка, змінюється від 324.7 тис. грн. у 2005 р. до 939 тис. грн. у 2014 р. Така ж динаміка простежується у витратах на збут від 25.3 тис. грн. до 141 тис. грн., тобто витрати збільшились у 5,57 рази.

Проте щодо динаміки інших операційних витрат, то можна зробити висновок що динаміка є негативною. У 2005 р. показник становив 700,3 тис. грн., до 2011 р. вони зросли до 4841 тис. грн., проте у 2012 р. витрати різко знизились до 336 тис. грн.. У 2014

р. цей показник поступово збільшується до 444 тис. грн. та продовжив своє зростання до 593 тис. грн. у 2014 р..

Аналіз загальновиробничих витрат на ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД»» приведено на табл. 4 [6].

Таблиця 4

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	53345.2	58990	95885	91112	253604	254533	360763	352292	381413	507354	634019
Собівартість реалізованої продукції	46455.8	47562.9	81703	81389	201343	208929	289889	289280	327586	385155	366597
Адміністративні витрати	3519.1	3622.9	5722	6709	10071	14644	15931	18543	23862	29146	43117
Витрати на збут	651.9	765.2	689	677	6647	3715	4539	3978	5020	5525	26723
Інші операційні витрати	5377.1	4841.5	18677	30192	49270	43692	72951	13673	8713	75996	113201

У відповідності з даними табл. 4 чистий дохід від реалізації продукції ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД»» має позитивну динаміку, так у 2005 р. 53345.2 тис. грн., у 2007 р. поступово збільшився до 95885 тис. грн.. Так у 2009 р. цей показник збільшився до 253604 тис. грн., а у 2015 р. він становив 634019 тис. грн., тобто зріс на 250%, що свідчить про позитивні результати діяльності підприємства в цілому.

Собівартість реалізованої продукції ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД»» у 2005 р. становила 46455.8 тис. грн. та за аналізований період збільшилась у 7,89 раз до 366597 тис. грн. у 2015 р. з цього можна зробити висновок що кількість реалізованої продукції підприємства збільшилась.

Щодо динаміки адміністративних витрат, за аналізований період 2005-2015 рр., спостерігається у 2005 р –3519.1 тис. грн., а у 2014 р. вже становила 29146 тис. грн.. В 2015 р. відбулось різке зростання до 43117 тис. грн., можливою причиною може бути економічна ситуація в країні та девальвація гривні.

Щодо витрат на збут, можна зробити висновок, що з кожним роком у період 2005-2015 рр. показники збільшуються з 2005 р.651.9 тис. грн. до 26723 тис. грн., це пов'язано із збільшенням витрат на маркетингову і рекламну діяльність та участь у виставках підприємства.

Проаналізувавши інші операційні витрати ДП «Харківський машинобудівний завод «ФЕД»», спостерігається зростання у 21,05 разів від 5377.1 тис. грн. до 113201 тис. грн. у 2015 р..

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Харківський верстатобудівний завод»» приведено на табл. 5 [6].

Таблиця 5

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Харківський верстатобудівний завод» за 2005-2015 рр.(тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	15410.3	17455.4	22827	18696	12279	14655	25464	25480	23741	5343	4603
Собівартість реалізованої продукції	12316.4	11827.2	15444	14715	12030	18520	29588	15767	18723	6666	4593
Адміністративні витрати	5075.6	5626.4	6187	7101	7335	8359	9645	7671	7493	5924	5682
Витрати на збут	548	548.4	1155	639	518	242	342	285	400	208	55
Інші операційні витрати	19827.6	28657.3	25071	23950	21894	12791	26382	9040	17063	7958	3697

За результатами аналізу табл. 5 чистий дохід від реалізації продукції товарів, робіт, послуг має негативну динаміку. Розглянемо детальніше, у 2005 р. показник становив 15410.3 тис. грн., у 2007 р. він збільшився до 22827 тис. грн., проте вже у 2008 р. чистий дохід від реалізації продукції різко зменшився до 18696 тис. грн. та продовжив своє падіння у 2009 р. до 12279 тис. грн. Це пов'язано з економічною кризою, яка торкнулася всієї машинобудівної галузі. У 2011 р. підприємство почало відновлювати обсяги виробництва тому чистий дохід від реалізації продукції збільшився до 25464 тис. грн.. Проте у 2014 р. показник різко зменшився до 5343 тис. грн. та продовжив своє падіння до 4603 тис. грн. у 2015 р., що свідчить про зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції виробничо-технічного призначення, що виробляє ПАТ «Харківський верстатобудівний завод».

Щодо собівартості реалізованої продукції можна зробити висновок, що спостерігається негативна динаміка, так у 2005 р. показник був на рівні 12316.4 тис. грн., у 2006 р. він зменшився на 4%, до значення 11827.2 тис. грн. Але вже у 2011р. її величина суттєво зросла до 29588 тис. грн.

За період 2012-2015 рр. собівартості реалізованої продукції з кожним роком знижувалась і у 2015 р. досягла значення 4593 тис. грн., що свідчить про зниження конкурентоспроможності і обсягу виробництва продукції.

Таким чином, за результатами аналізу адміністративні витрати починаючи з 2005 р. (5075.6 тис. грн.) постійно зростали і у 2011 р. досягли позначки у 9645 тис. грн. У 2015 р. адміністративні витрати вже становили 5682 тис. грн., що може бути пов'язано з підвищенням цін на виробничі матеріали.

Щодо витрат на збут, то спостерігається негативна динаміка для підприємства. Так 2005 р. цей показник становив 548 тис. грн., у 2007 р. відбулось зростання до 1155 тис. грн., але після цього було поступове зменшення, так в 2015 р. витрати на збут становили лише 55 тис. грн. Проте, якщо б підприємство збільшило кількість витрат на збут, це сприяло би збільшенню обсягів продажів.

На ПАТ «Харківський верстатобудівний завод» за аналізований період з 2005-2015 рр. більш ніж у 5 разів скоротились інші операційні витрати, з 19827.6 тис. грн. до 3697 тис. грн..

Аналіз загальноновиробничих витрат на ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе» приведено на табл. 6 [6].

Таблиця 6

Загальноновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	384957	369470	418237	675976	156108	325908	713239	635893	542835	674049	513280
Собівартість реалізованої продукції	324564.7	337883	386059	631100	175531	312932	622427	569276	525843	623605	578204
Адміністративні витрати	18820.3	26714.5	32599	44962	38368	42048	39365	54547	66591	83854	108506
Витрати на збут	29550.6	15337.3	18515	20047	12832	9161	12967	12549	12511	11519	10778
Інші операційні витрати	322373.9	153637	257492	133431	79488	219992	140200	46566	48703	81711	151742

За даними табл. 6 на ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе» динаміка чистого доходу від реалізації продукції була нестабільною. У 2005 р. цей показник становив 384957 тис. грн., до 2008 р. він зріс до 675976 тис. грн., проте у 2009 р. різко знизився до 156108 тис. грн. у зв'язку з світовою економічною кризою підприємство

зазнало значних збитків. У 2011 р. підприємство поступово відновило свою роботу і досягло чистого доходу від реалізації продукції у розмірі 713239 тис. грн., проте у 2015 р. знов цей показник демонструє погіршення на 28% до 513280 тис. грн.

Щодо собівартості реалізованої продукції то її динаміка на протязі аналізованого періоду змінювалась наступним чином: у 2005 р. становила 324564.7 тис. грн., до 2008 р. стабільно зростала і становила 631100 тис. грн., проте у 2009 р. різко зменшилась до 175531 тис. грн. у зв'язку із зменшення виробництва продукції. У 2015 р. попит на продукцію виробничо-технічного призначення вироблену підприємством поступово відновився, тому значення показника зросло до 578204 тис. грн.

Динаміка адміністративних витрат свідчить про нестабільні процеси на підприємстві, так у 2005 р. показник був на рівні 18820.3 тис. грн. і вже в 2015 р. поступово збільшився до 108506 тис. грн.

Щодо витрат на збут на ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе», тут простежується негативна динаміка, яка свідчить про те що підприємство звертає небагато уваги на просування продукції. Так у 2005 р. показник був на рівні 29550.6 тис. грн., а до 2015 р. витрат на збут зменшились до 10778 тис. грн.

Динаміка інших операційних витрат, як і інші показники ПАТ «Харківський тракторний завод ім. С.Орджонікідзе» має нестабільні показники, так у 2005 р. – 322373.9 тис. грн., а в 2015 р. цей показник зменшився вдвічі і становив 151742 тис. грн.

Аналіз загально виробничих витрат на ПАТ «Харківський підшипниковий завод» приведено на табл. 7 [6].

Таблиця 7

Загально виробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Харківський підшипниковий завод» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	227495.8	229724.5	313792	193457	482910	648108	815174	745751	463847	302689	327093
Собівартість реалізованої продукції	197994.1	220271	275184	366341	373188	536797	696932	647009	467903	284833	297695
Адміністративні витрати	16407	19939.7	22143	32456	37088	50421	62453	58919	54537	47428	54856
Витрати на збут	7939.2	3969.1	4949	8776	6637	6464	7958	16789	11092	9275	11766
Інші операційні витрати	101045.4	111579.9	131447	158581	313792	193457	207639	98228	78191	159497	247602

Таким чином, за результатами аналізу табл. 7 на ПАТ «Харківський підшипниковий завод» чистий дохід від реалізації продукції у 2005 р. становив 227495.8 тис. грн., до 2011 р. він збільшився майже у 4 рази до 815174 тис. грн. Проте період 2012-2015 рр. був негативним для підприємства і чистий дохід від реалізації продукції зменшився до 327093 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції на аналізованому підприємстві в 2005 р. становила 197994.1 тис. грн., за період 2006-2011 р. відбулось зростання до 647009 тис. грн., але вже у 2015 р. вдвічі зменшився до 297695 тис. грн., що свідчить про зменшення обсягу виробництва продукції.

Щодо адміністративних витрат, за період з 2005-2015 рр. показник збільшився з 16407 тис. грн. до 54856 тис. грн., це свідчить про збільшення загальних корпоративних витрат, витрат на утримання основних засобів або інші витрати загальногосподарського призначення.

ПАТ «Харківський підшипниковий завод» приділяє недостатню увагу стимулюванню збуту, про це свідчить негативна динаміка витрат на збут, так у 2005 р. – 7939.2 тис. грн.. У 2011 р. цей показник був на рівні 7958 тис. грн. і лише за один рік витрати на збут збільшились вдвічі до 16789 тис. грн.. Проте у 2015 р. витрати знов зменшились до значення 11766 тис. грн.

Щодо динаміки інших операційних витрат, так у 2005 р. – 101045.4 тис. грн., вже у 2011 р. цей показник був на рівні 207639 тис. грн.. Але лише за рік показник інших операційних витрат зменшився вдвічі і становив – 98228 тис. грн., проте у 2015 р. він збільшився до 247602 тис. грн.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Завод ім. Фрунзе» приведено на табл. 8 [6].

Таблиця 8

**Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Завод ім. Фрунзе»
 за 2005-2015 рр. (тис. грн.)**

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	89114.3	145319.8	175220	344808	195386	250888	381768	467090	443902	398168	453306
Собівартість реалізованої продукції	65561.3	118012	140607	295622	160205	207521	318337	404776	374990	319619	346149
Адміністративні витрати	3672	5933.8	7178	9871	9999	11667	12055	17788	21367	16031	15522
Витрати на збут	6658.6	9289.3	15571	19668	13767	15975	18990	24215	27804	26895	29356
Інші операційні витрати	15471.6	16871.2	39457	54705	23895	28040	47694	9731	11432	19173	38800

Згідно з даними табл. 8., можна зробити висновок що найбільший показник чистого доходу від реалізації продукції ПАТ «Завод ім. Фрунзе» за 2005-2015 рр. був у 2012 р. – 467090 тис. грн., але у 2015 р. показник практично не змінився і становив 453306 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції товарів, робіт, послуг на аналізованому підприємстві у 2005 р. становила 65561.3 тис. грн. і до 2008 р. вона збільшилась до 295622 тис. грн., що свідчить про збільшення попиту на продукцію з металу, яку виробляє ПАТ «Завод ім. Фрунзе» та як наслідок збільшення обсягу виробництва. А у 2015 р. собівартість реалізованої продукції становила 346149 тис. грн.

Щодо витрат на ПАТ «Завод ім. Фрунзе» динаміка була наступна:

– адміністративні витрати у 2005 р. були на рівні 3672 тис. грн., а вже у 2015 р. становили 15522 тис. грн.;

– витрати на збут у 2005 р. становили 6658.6 тис. грн. і у збільшились до 2015 р. 29356, що свідчить про збільшення витрат на рекламу та дослідження ринку, маркетинг та на передпродажну підготовку товарів;

– інші операційні витрати за аналізований період змінились з 15471.6 тис. грн. у 2005 р. до 38800 тис. грн. у 2015 р.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок» приведено на табл. 9 [6].

Дослідивши діяльність ПАТ Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок» табл. 9 доцільно зробити висновок, що чистий дохід від реалізації продукції за період 2005-2008 рр. поступово зростає з 15471,9 тис. грн. до 26398 тис. грн.

Щодо собівартості реалізованої продукції динаміка була нестабільною, так у 2005 р. – 12595 тис. грн., до 2008 р. цей показник збільшився до 21478 тис. грн. Проте у 2015 р. собівартість зменшилась до рівня 2005 р. і становила 12934 тис. грн., що свідчить про зменшення обсягу виробництва у порівнянні з 2008 р.

Таблиця 9

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	15471,9	14210,8	20395	26398	17804	20232	33248	37448	19781	12485	15976
Собівартість реалізованої продукції	12595	11295,4	15828	21478	13591	16003	27488	30170	13790	9427	12934
Адміністративні витрати	1939	1790,1	2367	2707	2600	3156	3480	3590	3171	2460	2815
Витрати на збут	263,8	255	484	515	455	453	932	493	494	234	231
Інші операційні витрати	955,1	1454,7	1554	2079	1763	6432	8779	7280	2749	1069	6984

Адміністративні витрати на ПАТ Харківський електротехнічний завод «Трансв'язок» у 2005 р. становили 1939 тис. грн., за період 2006-2012 р. зросли майже у 2 рази до 3590 тис. грн. 2012 р.. Але до 2015 р. показник зменшився до рівня 2815 тис. грн.

Динаміка витрат на збут є негативною, так у 2005 р. 263,8 тис. грн., а вже у 2011 р. обсяг витрат збільшилась в 3,5 рази і становив 932 тис. грн.. Але наслідком нестабільної ситуація на підприємстві стало зменшення витрат на збут до 231 тис. грн., тобто у 4 рази менше у порівнянні з 2011 р., що погано позначається на маркетинговій та рекламній діяльності підприємства.

Щодо інших операційних витрат, то у 2005 р. вони були на рівнів 955,1 тис. грн. проте до 2015 р. цей показник збільшився до 6984 тис. грн.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» приведено на табл. 10 [6].

Таблиця 10

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	205849,8	206305,8	269651	280010	310294	391983	—*	—*	549314	503897	400215
Собівартість реалізованої продукції	123881,3	127806,5	178563	188836	221638	276886	—*	—*	395388	379576	289922
Адміністративні витрати	10552,6	14814,7	17314	20444	20160	26033	—*	—*	-31828	-32912	59216
Витрати на збут	2595,1	13166,5	16298	11920	11668	26241	—*	—*	-5268	-6008	9860
Інші операційні витрати	58012,6	69114,2	55365	149656	96643	227153	—*	—*	-76195	-68677	307652

Примітка: * — дані відсутні

За результатами аналізу табл. 10 чистий дохід від реалізації продукції має позитивну динаміку. За аналізований період з 2005-2015 рр. чистий дохід від реалізації збільшився практично вдвічі, з 205849,8 тис. грн. до 400215 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції на ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» у 2005 р. – 123881,3 тис. грн., найбільше значення було у 2013 р. – 395388 тис. грн., проте вже у 2015 р. собівартість зменшилась до 289922 тис. грн.

Щодо адміністративних витрат, спостерігається у 2005 р. показник становив 10552,6 тис. грн., а вже у – 59216 тис. грн.

Витрати на збут ПАТ «Харківський машинобудівний завод «Світло шахтаря» на протязі аналізованого періоду постійно зростали з 2595,1 тис. грн. у 2005 р. до 9860 тис. грн.

В свою чергу, інші операційні витрати у порівнянні з попереднім роком підвищились у 2010 р. до 227153 тис. грн. у порівнянні з 2005 р., яке мало значення 58012,6 тис. грн.

Аналіз загальнопромислових витрат на ПАТ «Електромашина» приведено на табл. 11 [6].

Таблиця 11

**Загальнопромислові витрати та витрати на збут ПАТ «Електромашина»
за 2005-2015 рр. (тис. грн.)**

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	31172.6	37063.1	45902	52710	37140	67503	102801	125235	151993	166919	139221
Собівартість реалізованої продукції	27743.6	33524.4	34682	40304	28078	46109	71458	91396	102341	106221	92004
Адміністративні витрати	2908.5	3333.3	4046	6805	5755	9116	8088	9833	10098	11179	20137
Витрати на збут	508.5	577.9	869	1327	1111	2035	10104	10850	28402	36801	18531
Інші операційні витрати	11857.7	6377.1	24067	31186	40441	101738	112584	4176	5588	14873	6516

Згідно з даними табл. 11 чистий дохід від реалізації продукції на ПАТ «Електромашина» за 2010-2012 рр. збільшився майже вдвічі з 67503 тис. грн. до 125235 тис. грн., а у 2015 р. цей показник становив 139221 тис. грн.

Динаміка собівартості реалізованої продукції є позитивною, так з 2005 р. до 2015 р. збільшилась з 27743,6 тис. грн. до 92004 тис. грн., це пов'язано з підвищенням попиту на електричні машини постійного струму, краново-металургійні електродвигуни, електродвигуни для залізничного транспорту, електродвигуни для рудничних, тягових, контактних і акумуляторних електровозів, копальнева апаратура.

Адміністративні витрати дотримувались наступної динаміки, так у 2005 р. цей показник становив 2908,5 тис. грн., а 2008 р. 6805 тис. грн., що на 233%. А до 2015 р. адміністративні витрати збільшились до 20137 тис. грн.

Щодо витрат на збут ПАТ «Електромашина» за весь аналізований період стабільно збільшується з 508,5 тис. грн. у 2005 р. до 36801 тис. грн. у 2014 р., проте у 2015 р. показник зменшився вдвічі до 18531 тис. грн., що свідчить про скорочення витрат на маркетинг, рекламу та заходи щодо стимулювання збуту.

Інші операційні витрати мають негативну динаміку, так у 2005 р. показник становив 11857,7 тис. грн., але у 2006 р. зменшилась до 6377 тис. грн. А вже у 2011 р. інші операційні витрати збільшились до 112584 тис. грн., проте до 2015 р. цей показник зменшився до 6516 тис. грн., що свідчить про те, що 2015 р. був негативним для підприємства в цілому.

Аналіз загальнопромислових витрат на ПАТ Науково-промислове підприємство «Теплоавтомат» приведено на табл. 12 [6].

Таблиця 12

Загальнопромислові витрати та витрати на збут ПАТ Науково-промислове підприємство «Теплоавтомат» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	3822	5711.6	4326	4953	7689	13635	15962	10542	14882	6941	14332
Собівартість реалізованої продукції	2780.4	5026.3	4560	5716	5304	13650	9758	10064	9296	5642	11221
Адміністративні витрати	889.2	1071.9	1230	1096	988	1729	2318	2301	1977	1388	1827
Витрати на збут	140.1	132.4	138	92	36	135	627	228	217	185	505
Інші операційні витрати	2788.2	2070.9	1496	1907	3956	6191	5117	1994	2512	3735	5120

Дослідивши діяльність ПАТ Науково-промислове підприємство «Теплоавтомат» (табл. 12) доцільно зробити висновок, що чистий дохід від реалізації продукції за період

2005-2015 рр. постійно зростає, і у 2015 р. становив 14332 тис. грн., що в 3,74 рази більше ніж показник у 2005 р. – 3822 тис. грн.

Щодо собівартості реалізованої продукції динаміка є нестабільною. Так, у 2005 р. цей показник становив 2780,4 тис. грн., а вже у 2006 р. збільшився до 5026,3 тис. грн., проте за період 2007-2009 рр. собівартість реалізованої продукції практично не змінилась (5304 тис. грн.). Вже у 2010 р. показник збільшився у два рази в порівнянні з попереднім роком, проте це був найбільший показник за аналізований період.

Адміністративні витрати на ПАТ Науково-виробниче підприємство «Теплоавтомат». Цей показник коливається від 889, 2 тис. грн. у 2005 р. до 1827 тис. грн. у 2015 р., з найвищим показником у 2011 р. (2318 тис. грн.).

Щодо витрат на збут, то можна зробити висновок, що обсяг витрат дуже низький, саме тому що найбільше значення було 627 тис. грн. у , а це недостатньо для ефективного просування продукції.

Інші операційні витрати за аналізований період змінюється з 2788,2 тис. грн. (2005 р.) до 5120 тис. грн. (2015 р.).

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Турбоатом» приведено на табл. 13 [6].

Таблиця 13

**Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Турбоатом» за 2005-2015 рр.
(тис. грн.)**

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	275182.9	262843.5	334216	433069	683541	942329	1267942	1296947	1741261	1842387	2694253
Собівартість реалізованої продукції	226189.9	186991.4	229022	311601	461853	575546	661409	820850	963414	1216554	1227393
Адміністративні витрати	20789.6	23404.9	33430	44254	47282	53110	60711	70652	71748	84624	83010
Витрати на збут	7829.3	7933.1	7961	25605	22671	31447	17188	32704	23614	261301	75619
Інші операційні витрати	198171	192711.5	296946	494190	442929	698641	627840	122858	74708	153252	89747

За результатами аналізу табл. 13 на ПАТ «Турбоатом» показник чистого доходу від реалізації продукції має позитивну динаміку. Показник коливається від 275182,9 тис. грн. у 2005 р. поступово зростає до 2694253 тис. грн. у 2015 р. , це спричинено розширенням ринків збуту і обсягів поставок в більш ніж 45 країн Європи, Азії, Америки та Африки.

Щодо собівартості реалізованої продукції спостерігається позитивні тенденції, від значення 226189,9 тис. грн. у 2005 р. до 1227393 тис. грн. у 2015 р., що у 5,42 рази більше. Це свідчить про збільшення реалізованої продукції виробничо-технічного призначення підприємства, такої як парові і гідравлічні турбіни.

Адміністративні витрати у 2005 р. були на рівні 20789,6 тис. грн., проте за період 2006-2015 рр. збільшились майже на 400% до 83010 тис. грн. у 2015 р.

Щодо витрат на збут, можна зробити висновок, що ПАТ «Турбоатом» приділяє достатню увагу рекламній, маркетинговій, збутовій діяльності підприємства. Так, у 2005 р. цей показник становив 7829,3 тис. грн., за 2006-2015 рр. він постійно зростав і в 2015 р. становив 75619 тис. грн.

Інші операційні витрати за аналізований період стабільно змінюються, так у 2005 р. – 198171 тис. грн., у 2007 р. – 296946 тис. грн., у 2008 р. – 494190 тис. грн., а у 2010 р. – 698641 тис. грн., у 2012 р. 122858 тис. грн., проте у 2015 р. – 89747 тис. грн.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Завод Промзв'язок» приведено на табл. 14 [6].

Таблиця 14

**Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Завод Промзв'язок»
за 2005-2015 рр. (тис. грн.)**

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	1600.6	1562.2	1380	1532	809	623	1337	378	0	0	41
Собівартість реалізованої продукції	1131.9	1016.6	1027	1062	500	1143	1427	571	0	0	39
Адміністративні витрати	560.5	567	874	960	616	908	1296	1040	1063	1059	920
Витрати на збут	121	163.2	137	155	120	135	204	73	2	3	3
Інші операційні витрати	522.1	657.3	901	1613	1434	559	1526	2357	1894	2792	2283

У відповідності з даними табл. 14 чистий дохід від реалізації продукції має негативну динаміку, саме тому що на початку аналізованого періоду (2005 р.) він мав значення 1600,6 тис. грн., але вже за 2006-2012 рр. зменшилась до 571 тис. грн., а у 2015 р. різко впало до 41 тис. грн.

Собівартість реалізованої продукції, показники, як і інші мають негативну динаміку, від 1131,9 тис. грн. у 2005 р., до 39 тис. грн., що свідчить про різке зниження попиту на продукцію вироблену підприємством.

Динаміка адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат є нестабільною, за аналізований період 2005-2015 рр. ці показники зменшились. Особливо це стосується витрат на збут, показник у 2005 р. був 121 тис. грн. і зменшився до критичного значення у 3 тис. грн.

Аналіз загальновиробничих витрат на ПАТ «Вовчанський агрегатний завод» приведено на табл. 15 [6].

Таблиця 15

Загальновиробничі витрати та витрати на збут ПАТ «Вовчанський агрегатний завод» за 2005-2015 рр. (тис. грн.)

Стаття	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Чистий дохід від реалізації продукції	28848.9	38398.8	62871	76776	99518	114104	156689	164299	152223	157707	153726
Собівартість реалізованої продукції	23600.7	30575	44107	56378	63193	84731	85755	-99394	93634	81635	86434
Адміністративні витрати	1707.4	1901.9	2220	2400	2940	3248	5225	-15522	15427	15112	17227
Витрати на збут	1476.9	1148.8	2034	2500	2727	3246	7428	-9323	7637	8218	12525
Інші операційні витрати	19260.1	19909.2	41444	59471	59504	98474	130626	-12980	14354	36922	41583

За результатами аналізу табл. 15, можна зробити висновок, що динаміка чистого доходу від реалізації продукції є позитивною, саме тому що за період 2010 р. цей показник збільшився до 114104 тис. грн., вже у 2012 р. становив 164299 тис. грн. .

Данні щодо собівартості реалізованої продукції свідчать про стабільну реалізацію продукції на ПАТ «Вовчанський агрегатний завод». Так, найбільше значення цього показника було у 2012 р. – 99394 тис. грн.

Адміністративні витрати за аналізований період 2005-2015 р. змінювались наступним чином: 2005 р. – 1707.4 тис. грн., 2010 р. – 3248 тис. грн., 2011 р. – 5225 тис. грн., 2013 р. – 15427 тис. грн., 2015 р. – 17227 тис. грн., що майже в 10 разів більше ніж на початку аналізованого періоду.

Щодо витрат на збут, простежується наступна тенденція – у 2005 р. витрати становили 1476.9 тис. грн., вже у 2010 р. – 3246 тис. грн., до 2011 р. витрати збільшились у 2,3 рази і становили 7428 тис. грн., а 2015 р. ще у 1,7 разів до показника 12525 тис. грн.

Інші операційні витрати лише за один рік збільшилися з 59504 тис. грн. (2009 р.) до 98474 тис. грн., що на 165 % більше, а в 2011 р. зросли ще до 132 % у порівнянні з попереднім роком до 130626 тис. грн.

Проведене дослідження свідчить про те що на більшості машинобудівні підприємств Харківського регіону простежується нестійкі тенденції чистого доходу від реалізації продукції, з цього можна зробити висновок що машинобудівна галузь України поступово відновлює свої потужності.

Позитивна динаміка собівартості реалізованої продукції дозволяє зробити висновок, що на машинобудівних підприємствах збільшується обсяг реалізованої продукції виробничо-технічного призначення.

Порівняємо витрати на збут на аналізованих підприємствах. На рис. 1 представлено аналіз витрат на збут підприємств машинобудівного комплексу Харківської області за період 2005-2015 рр.

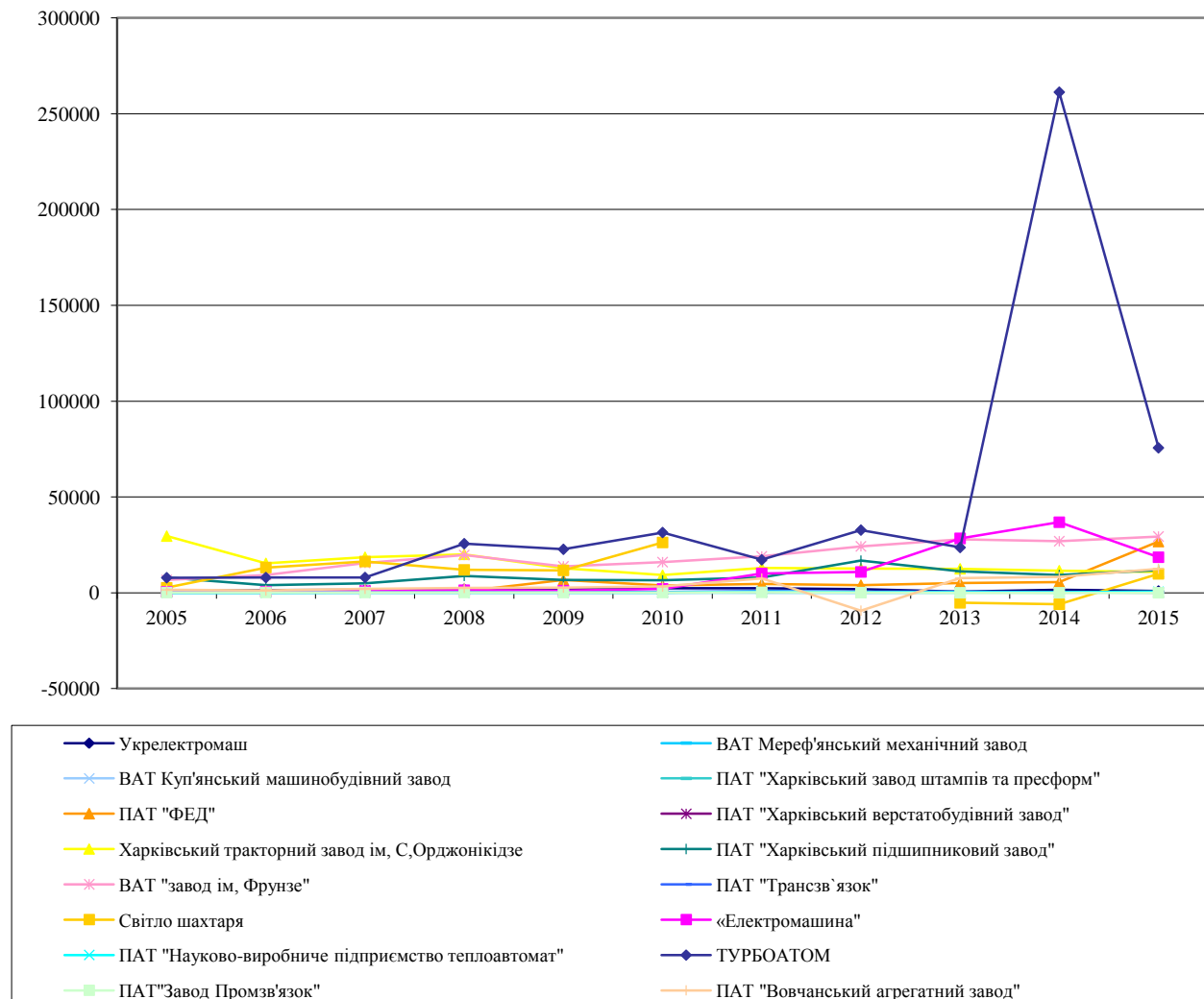

Рис. 1. Динаміка витрат на збут підприємств машинобудівного комплексу Харківської області за період 2005-2015 рр.

Дані рис. 1 витрати на збут підприємств машинобудівного комплексу Харківського регіону, до яких входять витрати на маркетинг та рекламу, підтверджують незначну позитивну динаміку їх зміни. Позитивна динаміка особливо помітна на ДП «Харківський

машинобудівний завод «ФЕД», ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ПАТ «Завод ім. Фрунзе», ПАТ Науково-виробниче підприємство «Теплоавтомат», ПАТ «Вовчанський агрегатний завод». Тому доцільно очікувати активізації збутової діяльності саме на цих підприємствах машинобудівного комплексу.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Загальноекономічний стан промисловості України є достатньо складним. Аналіз виробництва промислової та машинобудівної продукції показав її значну негативну динаміку в Україні, проте для рекламних стратегій важливим є не тільки аналіз виробництва продукції, а і її реалізації. Аналіз показників витрат на збут має важливе значення та дає змогу зробити висновок про наявність нестійких тенденцій пов'язаних з економічною ситуацією в країні, зменшенням ринків збуту та загальносвітовими тенденціями розвитку машинобудівної галузі.

Обґрунтоване зростання витрат на збут сприяло би збільшенню обсягів продажів, зміцненню іміджу, тому доцільно звернути увагу на управління не тільки величиною витрат на збут і реалізацію продукції, а й структурою, збільшуючи частку витрат на участь у ярмарках, виставках, конкурсах, що підвищить статус підприємства на промисловому ринку.

Література

1. Безверхий К. В. Організація обліку процесу виробництва на промислових підприємствах [Електронний ресурс] / К. Безверхий // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2013. – № 3. – С. 97-113. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2013_3_9
2. Безверхий К. В. Перше національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку: а що буде далі? [Електронний ресурс] / К. В. Безверхий // Облік і фінанси. – 2013. – № 2. – С. 8-12. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2013_2_3
3. Бойчук А. А. Облік та аналіз витрат на виробництво (на прикладі підприємств пивоварної промисловості України) [Текст] : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / Бойчук Антоніна Анатоліївна ; Київ. нац. екон. ун-т МОН України. – К., 2004. – 250 с.
4. Іванюта О.В. Економічний аналіз стану загальновиробничих витрат великих промислових підприємств / О.В. Іванюта // ВІСНИК ЖДТУ. – 2014. – № 2 (68) – С. 41-43.
5. Мазуренко О.М. Облік загальновиробничих витрат у системі управління підприємством / О.М. Мазуренко // Міжнародний збірник наукових праць. – Випуск 3 (12). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4407/1/324.pdf>
6. Офіційний сайт Держкомстату України. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://smida.gov.ua>
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р., № 318. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027%2D00&p=154500791191400>
8. Примаченко О.Л. Організація обліку загальновиробничих витрат на сільськогосподарських підприємствах / О.Л. Примаченко // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 2. – С. 459-465.
9. Чупир О. М. Тенденції розвитку машинобудівного комплексу України: сучасний стан і перспективи / О. М. Чупир // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 31-38.

10. Чуприна Л.В. Основні проблеми розподілу загальнопромислових витрат підприємств України / Л.В. Чуприна // ХІФ УДУФМТ. – Х. – 2012. – С. 172-176.

References

1. Bezverkhyy K. V. Orhanizatsiya obliku protsesu vyrobnytstva napromyslovykh pidpryyemstvakh [Elektronnyy resurs] / K. Bezverkhyy // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu. – 2013. – № 3. – S. 97-113. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2013_3_9
2. Bezverkhyy K. V. Pershe natsional'ne polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku: a shcho bude dali? [Elektronnyy resurs] / K. V. Bezverkhyy // Oblik i finansy. – 2013. – № 2. – S. 8-12. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2013_2_3
3. Boychuk A. A. Oblik ta analiz vytrat na vyrobnytstvo (na prykladi pidpryyemstv vyovarnoyi promyslovosti Ukrayiny) [Tekst] : dys. ... kand. ekon. nauk : 08.06.04 / Boychuk Antonina Anatoliyivna ; Kyiv. nats. ekon. un-t MON Ukrayiny. – K., 2004. – 250 s.
4. Ivanyuta O.V. Ekonomichnyy analiz stanu zahal'novyrobnychkykh vytrat velykykh promyslovykh pidpryyemstv / O.V. Ivanyuta // VISNYK ZhDTU. – 2014. – № 2 (68) – S. 41-43.
5. Mazurenko O.M. Oblik zahal'novyrobnychkykh vytrat u systemi upravlinnya pidpryyemstvom / O.M. Mazurenko // Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats'. – Vypusk 3 (12). [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4407/1/324.pdf>
6. Ofitsiynyy sayt Derzhkomstatu Ukrayiny. [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://smida.gov.ua>
7. Polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 16 "Vytraty", zatverdzhene nakazom Ministerstva finansiv Ukrayiny vid 31 hrudnya 1999 r., № 318. [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.minfin.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0027%2D00&p=154500791191400>
8. Prymachenko O.L. Orhanizatsiya obliku zahal'novyrobnychkykh vytrat na sil'skohospodars'kykh pidpryyemstvakh / O.L. Prymachenko // Formuvannya rynkovoyi ekonomiky: zb. nauk. pr.. – K. : KNEU, 2011. – Ch. 2. – S. 459-465.
9. Chupyr O. M. Tendentsiyi rozvytku mashynobudivnoho kompleksu Ukrayiny: suchasnyy stan i perspektyvy / O. M. Chupyr // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2013. – № 43. – S. 31-38.
10. Chupryna L.V. Osnovni problemy rozpodilu zahal'novyrobnychkykh vytrat napidpryyemstvakh Ukrayiny / L.V. Chupryna // KhIF UDUFMT. – Kh. – 2012. – С. 172-176.